

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

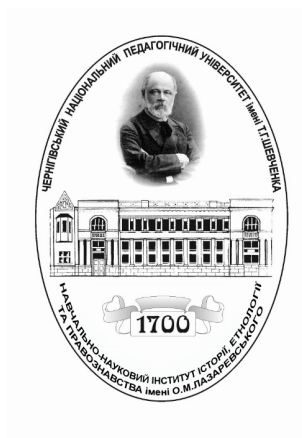


ВІСНИК

Чернігівського національного
педагогічного університету

Випуск 145

Серія: ІСТОРИЧНІ НАУКИ
№ 12



Чернігів
2017

УДК 061.1ЄС(076)
ББК Ф4(0)6, Є24
Ч49

ВІСНИК
Чернігівського національного педагогічного університету
імені Т.Г. Шевченка

Головна редакційна колегія

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор,
чл.-кор. НАПН України **Носко М.О.**

Відповідальний редактор *доктор історичних наук, професор* **Дятлов В.О.**

Літературний редактор *кандидат філологічних наук, доцент* **Бобир О.В.**

Редакційна колегія серії «Історичні науки»: д.і.н., проф. Бойко М.К., д.і.н., проф. Боровик А.М., д.і.н., проф., член-кор. НАН України Боряк Г.В., доктор філософії, проф. Горак А.І., д.і.н., проф. Дятлов В.О. (головний редактор), к.і.н. Кеда М.К. (відповідальний секретар), к.і.н., проф. Коваленко О.Б. (заступник головного редактора), к.і.н., доц. Маврин О.О., д.і.н., проф., член-кор. НАН України Моця О.П., д.і.н., проф. Ячменіхін К.М.

Відповідальний за випуск – *доктор історичних наук, професор* **Ячменіхін К.М.**

Матеріали збірника висвітлюють широке коло проблем історії Європи, Європейського союзу, України Для викладачів, науковців, аспірантів, студентів.

За зміст публікацій, достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори.

The publication has been funded with support from the European Union. The publication reflects the views only of the authors, and the Union cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Заснований 30 листопада 1998 р.

*(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.)*

Адреса редакційної колегії:

14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, тел. (04622) 3-20-09.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 12 від 10 травня 2017 року)

Наказом МОН України № 1021 від 07.10.2015 р. «Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: «Історичні науки» внесено до Переліку наукових фахових видань України.

© Чернігівський національний педагогічний
університет ім. Т.Г. Шевченка, 2017
© Автори, 2017

Владимир Дятлов

КОНЦЕПТ ЕВРОПЫ И «РЕФОРМАЦИЯ 500». ИСПЫТАНИЕ ЮБИЛЕЕМ

В статье исследованы основные маркеры научного и религиозно-общественного дискурса празднования 500-го юбилея Реформации. Особое внимание уделено изучению вопроса о том, насколько значительным является интеграционный тренд в конфессиональной сфере в условиях интеграционных процессов в Европе. В поиске ответов на поставленные вопросы автор попытался показать соответствие научных поисков последних десятилетий общественно-религиозным запросам европейского общества.

Ключевые слова: Реформация, концепт Европы, интеграционные процессы, конфессиональная жизнь.

Volodymyr Diatlov

THE CONCEPT OF EUROPE AND “REFORMATION 500”.

THE ANNIVERSARY TEST

This article explores the primary markers of scientific and religious discourse public of celebration of the 500th anniversary of the Reformation. Particular attention is paid to the question of how significant is the integration trend in the confessional sphere in terms of integration processes in Europe. In search of answers to the questions, the author tried to show compliance with scientific research of recent decades to social and religious needs of European society.

Keywords: Reformation, the concept of Europe, integrational processes, confessional life.

УДК 94:327.39”14”

Марина Кеда

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ЗМАГАННЯ XV ст.

Стаття містить аналіз найбільш поширених у XV ст. стратегій об'єднання Європи, в основу яких була покладена ідея боротьби проти турецької загрози. Особлива увага приділяється діяльності Іржі Подебрада та Енеа Сільвіо Пікколоміні по реалізації їх інтеграційних проєктів. Встановлено, що саме в цей час відбувається інституційне перезавантаження концепту Європи: середньовічна християнська моно-ідентичність поступається світському началу в інтеграційних змаганнях і витісняється множинністю різнорідних ідентичностей.

Ключові слова: європейська інтеграція, Пій II (Енеа Сільвіо Пікколоміні), Іржі Подебрад, концепт Європи.

Загальновизнані сьогоденною світовою спільнотою правові, культурні, етичні цінності Європи формувались упродовж багатьох століть, допоки у політичному вимірі викристалізувались у формі могутнього утворення, відомого як Європейський союз. Міцні підвалини сучасних інтеграційних практик на континенті були закладені ідеями таких непересічних діячів як Данте Алігьєрі, П'єр Дюбуа, Іржі Подебрад, Емерік Крюсе, герцог де Сюллі, Ян Амос Коменський, Гійом Постель, Вільям Пенн, Жан-Жак Руссо, Імманіл Кант, Клод Анрі Сен-Сімон та ін. В історії інтеграційної думки особливий інтерес представляє перехідна епоха між середньовіччям та раннім Новим часом, а XV ст. заслуговує на спеціальну увагу, адже його можна вважати, до певної міри, переломним у розвитку євроінтеграційної ідеї. Боротьба за супрематію в політичній сфері все більше схилила чаші терезів на користь світської влади. Саме в епоху Відродження починається поступове витіснення середньовічного поняття «християнський світ» новим поняттям «Європа». Яскравим прикладом цих протиборчих процесів стало протистояння двох осіб, унікальних новаторів кожен у своїй сфері: Енеа Сільвіо Пікколоміні – першого гуманіста на престолі Святого Петра, та Іржі Подебрада – першого реформатора на королівському троні Чехії.

Загальноєвропейські геополітичні настрої другої половини XV ст. визначались тією обставиною, що від падіння Константинополя минуло всього лише кілька років, відтак ідея боротьби з турками володіла умами чи не всіх вищих посадовців Європи. Хрестовий похід проти турок став центральною ідеєю понтифікату і нового Папи Пія II (1458–1464), в миру відомого як Еней Сільвіо Пікколоміні (1405–1464). Виходець із Сієни, широко освічена людина, знавець класичних мов, поет-гуманіст, вчений, що крім теологічних залишив праці географічні, історичні, трактати з античної поезії, сільського господарства, ремесла. В юності він писав фривольні оповідання в дусі Боккаччо,

чим здобув собі славу і популярність новеліста. Його прозові твори критики характеризують як «енергійні, яскраві, елегантні й дотепні» [1, с. 9].

Бурхлива молодість та двоє незаконнонароджених дітей не завадили п'ятдесятирічному церковному сановнику 1458 р. стати Папою під іменем Пія II. Ім'я він обрав на честь того, що античний поет Вергілій часто вживав слово *pius* (благочестивий) по відношенню до свого героя Енея [12, с. 203]. С. Лозинський для характеристики моральності новообраного Папи наводить його лист до батька, в якому він повідомляє, що відправляє до нього свого сина, що народився від англійки, ім'я якої головний секретар «через великий обсяг роботи встиг забути» [12, с. 204].

Головний абрєвіатор (секретар) Базельського собору, прихильник крайнього концеляризму, замолоду він виступав за обмеження папського абсолютизму і верховенство вселенських соборів. Однак згодом поміняв позицію на діаметрально протилежну. Ця світоглядна еволюція відображена в його чималій епістолярній спадщині [1]. Працював при дворі німецького імператора і в якості вправного дипломата об'їхав майже всю Європу. Упорядники його спадщини визначають його як різносторонню особистість, часто проникливу, інколи наївну, схильну брати все, що давалось йому життям [1, с. 4]. За визначенням історика папства Е. Гергея, розумний, дотепний, з універсальною освітою, Пікколоміні одночасно поєднував у собі поета, історіографа, вченого-географа, політика і дипломата, все, що завгодно, крім вищого священнослужителя [8, с. 116].

Проте, навіть ставши кардиналом, він здобув собі прихильність і повагу. Його обрання як «князя гуманістів» у Римі викликало захоплення. Він проявляв прихильність мистецтвам, старовинним речам, всім радощам буденного життя. За його понтифікату почалось систематизоване збирання скарбів античного Риму. Навіть в якості Папи він продовжив літературну діяльність, залишивши по собі мемуари, писані класичною латиною, а стосовно дорікань з приводу бурхливого минулого 1463 р. видав славнозвісну булу, в якій віруючим пропонувалось «пройти повз Енея і зосередитись на Пії» [12, с. 204]. Сам він зосередився на прибуткових статтях куріального бюджету: скасував канонічну заборону стягування відсотків, брав участь у торгівельних ініціативах, запроваджував різні комерційні монополії, спекулював галунами і накладав анафему на тих, хто купував турецькі «святотатські» галуни [8, с. 204]. Прибуток приносили «хрестові» податки.

Ще не будучи Папою Римським Еней Сільвіо Пікколоміні в одному з листів своєму другові скаржився, що ні Папі, ні імператорові не надають належних почестей, що немає ніякого благоговіння і слухняності, і що з такими звичаями не можна знищити турецьку армію. Тому тема миру в Європі – «в нашій батьківщині, в нашому власному домі, у нашого святого вогнища» – стала лейтмотивом праць Папи Пія II. Християнство і Європа для нього – поняття рівнозначні, але показовим є те, що замість раніше прийнятих висловів «християнські народи», «Християнський світ» Пій II запропонував вживати терміни «європейські народи» і «європейський світ». Він першим починає активно використовувати поняття «європеець», запроваджуючи його до широкого ужитку. Понтифік був настільки захоплений ідеєю об'єднання Європи, як сили, здатної протистояти туркам, що навіть присвятив їй невеличкий трактат [10]. Засадничим об'єднавчим елементом мав виступити католицизм. Новаторським у його концепті Європи було те, що до «європейського світу» включалася і Візантія, тобто мова йшла про Європейську Християнську Метацвілізацію [6, с. 10]. І це в той час, коли багато хто на Заході розглядав Візантійську імперію як чужу і ворожу силу, обмежуючи Європу рамками Західноєвропейської (Католицької) цивілізації. Папа Пій II був одним з найактивніших прихильників зближення Західної та Східної Церков з метою більш згуртованого протистояння турецької агресії, а також і зміцнення стабільності в самій Європі. Торжество християнської віри, на його думку, немислимо без торжества Європи, без припинення її внутрішніх чвар.

На наступний же день після свого обрання Папою Римським Пій II спеціальною буллою оголосив про скликання 1 червня 1459 року з'їзду всіх государів в Мантуї. Це була спроба створити новий загальноєвропейський інститут замість Соборів, що скомпрометували себе протистоянням із Папою. Водночас, «з'їзд усіх государів» міг розглядатися як модифікація самих церковних Соборів, де протягом XV століття постійно посилювався вплив світської влади. По суті, це був новий варіант ідеї папського верховенства в Європі, але вже не проти світських государів, а в союзі з ними. Пій II задумав стати на чолі нового світського європейського конкордату для боротьби зі світом ісламу і одночасно для об'єднання Європи.

Однак репутація Папи ще не встигла зміцнитися. У день відкриття Конгресу майже ніхто із запрошених монархів на нього не з'явився. Тільки через чотири місяці Пій II зміг провести засідання, на якому були присутні посланці деяких європейських государів. Папа виголосив велику промову, закликавши до нового хрестового походу проти турків. Учасники засідання висловивши принципову згоду з цією ідеєю, причому деякі государі навіть обіцяли реальну допомогу в організації походу: грошима, сухопутним військом і флотом. Але справжньої єдності делегатів на конгресі не було. До того ж склад учасників був не настільки представницьким, щоб можна було всерйоз говорити про

«з'їзд всіх християнських госуларів». Головне, чоо домігся Пій II, було відновлення переваги Папи над церковними Соборами. Перед закриттям Конгресу він зачитав декрет, яким прямо забороняв скликати Собори без його згоди. Тим самим завершився тривалий етап боротьби папської влади з Соборами, які після цього втратили своє значення.

Однак попри вжиті заходи ідея «з'їзду всіх християнських госуларів» не мала жодного практичного втілення. Ні князі ні монархи на заклик нового Папи не взялись готувати похід, а Венеція навіть уклала торговельний договір з мусульманським владикою Константинополя. Папа заходився організувати нові спроби для захисту від турецької небезпеки. Оскільки єдиним європейським лідером, хто задекларував бодай якийсь ентузіазм по відношенню до нового хрестового походу, був Влад Цепеш (Дракула), то Папа домовленостями наблизив початок війни Влада проти Мехмеда II. Пік цього конфлікту припав на спробу валахійців убити султана 1462 р. У 1461 році папа написав листа султанові Мехмеду II, переконуючи його хреститися й обіцяючи йому титул імператора. У листі, поряд зі спробою узгодити християнське віровчення з Кораном, він закликав турецького владика перейти у християнську віру. За це папа обіцяв визнати його спадкоємцем Візантійської імперії, коронувати й укласти з ним союз. Дослідник історії папства Е. Гергей називає ці плани фантастичним світом ідей Папи-гуманіста, який мав не дуже розвинене чуття в області практичних справ, практичної політики щодо проблем східноєвропейських народів, їх державного існування [8, с. 116].

Тим часом, однак, небезпека турецького вторгнення загрожувала вже не тільки Угорщини, а й безпосередньо Італії, і перш за все Венеції. У 1463 році венеціанський флот стояв наготові, щоб розпочати морський похід проти турків. На засіданні консисторії Пій II заявив, що він особисто очолить об'єднаний папський і венеціанський військовий флот. Однак до Анкони папа прибув уже зломлений смертельною лихоманкою і за кілька днів помер.

Відчайдушні спроби Пія II згуртувати християнських монархів провалились. Імовірно причиною можна вважати відмову Пія II від колишніх концилярських поглядів і перехід до табору прихильників і захисників дворянського абсолютизму. На початку 1460 р. він видав буллу «Execrabilis», в якій підкреслював, що ніхто не може оскаржувати папський вирок, апелюючи до вселенського собору, а той, хто таке вчинить, сам буде відлучений від церкви. Цей крок Папи загострив стосунки передовсім з Францією. Французька церква за підтримки короля Людовіка XI в дусі Прагматичної санкції, прийнятої в Бурже 1438 року, стояла на позиціях конциляризму, забезпечуючи в такий спосіб свою автономію на протигагу верховній владі папи. Виступ папи проти конциляризму викликав незадоволення також в Італії та Німеччині [8, с. 116].

На середину XV ст. католицька церква вже втратила більшу частину свого авторитету в Європі. Епоха хрестових походів безповоротно минула разом з оспіваними в поемах Пікколоміні ідеалами рицарства і хрестоносного руху, та і сама ідея хрестоносного руху вже перетворювалась на анахронізм. Християнське середньовіччя поступалось епосі централізованих станових монархій.

І все ж, хоча папська влада в особі Пія II засвідчила свою неспроможність в євроінтеграційних ініціативах, однак вона була ще достатньо сильною, щоби провалювати аналогічні світські проекти, що ініціювались реформаторами і загрожували її інтересам.

Ще задовго до 1517 року і Лютера Європою почали поширюватись ідеї реформи католицької церкви. Страта одного з найвідоміших ранніх реформаторів Яна Гуса 1415 року стала поштовхом до початку масових рухів у Чехії, відомих як гуситські війни (1419–1437). З середини XIV ст. Прага стала столицею Священної Римської імперії, відповідно й імператори постійно висували свої права на чеську корону. Прихильники ж чеської автономії, зі свого боку, прагнули затвердити на троні місцевого претендента. Найбільш підходящою кандидатурою вичився голова чеських реформаторів Іржі Подебрад (1420–1471).

Коли 1452 року новий імператор Священної Римської імперії Фрідріх III прибув до Риму для коронації, представники чеських земельних зібрань попросили його оголосити Подебрада королем Чехії. Перемовини затягнулись майже на п'ять років. Зрештою обрання відбулось, але від самого початку правління йому довелося лавіювати між реформаторами, що звели його на престол, та головою католицької церкви [7]. Папа Пій II, хоча і був особисто знайомий з новим чеським королем і відзивався про нього як про «мужа справедливого і благородного», вирішив, що Іржі має повернути чеські землі до лона католицизму. Відтак, він скасував укладені між гуситами і католиками 1436 року компактати, які закріплювали мир чашників з імператором Сигізмундом та визнавали за гуситами право вільного відправлення їх обрядів. Папа наполягав, щоб Подебрад дав обітницю послуху. Чеські реформатори, звісно, були проти цього.

За таких складних політичних обставин, з метою уникнення міжнародної ізоляції, король-гусит також вирішує організувати європейських монархів на боротьбу проти турок, але пропонує власне бачення умов об'єднання європейських держав. Його ідеї знайшли втілення у праці, відомій як

«Трактат про встановлення миру у світі християнському» [13], що приніс чеському королю європейську славу. Цей текст також відомий у латинській версії 1464 р. під назвою «Єдність» («Universitas»), був названий його перекладачем Костянтином Гелінеком «Трактатом про Європу» [10, с. 283]. А. Браницький називає його «Договір про союз та конфедерацію між королем Людовіком XI, королем Богемії Іржі та Великою Радою Венеції для протистояння туркам» (1463) і зазначає, що це був другий після ініціативи Дюбуа детально розроблений світський план об'єднання Європи.

Структурно документ складається з двох частин – вступної (преамбули) та власне проектною пропозиції у вигляді статуту організації європейських держав. Ця організація, в розумінні автора, не обмежувалась суто європейськими кордонами і в перспективі могла з регіонального розгорнутись до універсального (всесвітнього) об'єднання.

Вступ містить перелік причин, які спонукали до створення проекту. Зокрема зазначається, що християнський світ знаходиться в занепаді і тільки 16 з нібито 117 християнських держав зберегли своє існування до часу створення документу. Щоправда жодного пояснення механізму обрахунку не наводиться. Головною причиною такої жахливої ситуації автор вважає відсутність єдності, а її наслідком те, що ісламський світ постійно підпорядковує собі все нові й нові території, в тому числі й європейські. Текст переповнений інвективами у бік турків та арабів, як представників ісламської експансії. Відсутність дипломатичного такту автора у цьому питанні деякі історики згодні пробачити всього однією декадою, що минула після падіння Константинополя [4, с. 18].

Втім, найважливіші пункти трактату увагу акцентують не на боротьбі проти турок, а на необхідності створення спільної організації, метою якої є збереження миру. Друга частина трактату присвячена висвітленню структурних складових універсальної організації, запропонованої королем Георгом. Трактат складається з 23 статей, розташованих у певному порядку. Наголос робиться передовсім на політичних за своєю природою аспектах, що покликані виконувати також і соціальну функцію. Їх прагматичний зміст – запропонувати суттєві зміни у тогочасних міждержавних відносинах, в той час як організаційні та адміністративні аспекти знаходяться на другорядному плані. Так, найпомітніші позиції в тексті відведені пропозиціям, мета яких полягала у виключенні самої можливості війни у людському суспільстві. Деталю, які покликані забезпечити досягнення окресленої мети, відводиться перші вісім статей, що складає третину проекту. Ці статті містять ґрунтовний опис механізмів зменшення кількості воєн, регулювання міждержавних суперечок мирним шляхом та методи покарання порушників миру.

Наступні три статті стосуються організаційних аспектів врегулювання політичних конфліктів без застосування сили. Вони концентруються на пропозиції організувати міжнародний суд (генеральну консисторію) в рамках означеної універсальної мирної організації. Термін «парламент» не вживається у цих трьох статтях, проте в тексті він застосовується по відношенню до суду. У цьому відношенні документ також передбачає створення універсального права. Подебрад різко засудив міжусобні війни в Європі (Християнському світі), закликавши до встановлення союзу любові і братерства, для чого учасники конфедерації мали дати обіцянку не застосовувати зброї один проти одного. Пропонуються й узгоджені дії проти агресорів. Зокрема, Подебрад вказував, що якщо князь, який не входить в союз, буде готуватися до війни проти члена союзу або цю війну вже почав, то спеціально створене союзне зібрання має вжити заходів для владження суперечки, виділивши третейський суд [7].

Дві наступні статті (13 та 14) присвячені життєво важливій для християнської Європи XV ст. проблемі захисту від експансії ісламу, несеного турками, а також організаційним та матеріальним засобам такого захисту. Текстом трактату передбачено, що всі превентивні заходи проти турок мають бути вжиті тільки за спільним рішенням усього зібрання або його більшості, включаючи часові регулятори, керівництво, військові засоби, напрямок атаки, тощо. Тим не менш, навіть у цьому випадку війна не визнавалась неминучою. Документом спеціально передбачалось, що мир з турками міг бути досягнутий за спільної угоди членів мирної організації, і за умови дотримання безпеки християн, що проживають поблизу турецьких територій.

Загалом проект містив не тільки обґрунтування ідеї згуртування всіх європейських держав перед лицем спільної загрози, але і схему інститутів конфедеративної Європи. Головна думка полягала в тому, що тільки об'єднана Європа в силах протистояти ісламській агресії.

Варто відмітити, що під «Європою» чеський король розумів «світ християнський». В його «Трактаті» не зустрічається жодної лексеми «євро(-па, -пейський, ін)». Натомість, вжито загалом дев'ятнадцять лексем, пов'язаних із християнством: «християн(-ство, -ський, ін.)». Так само і в щоденнику посольства Подебрада до короля Франції в якості оперативної лексеми вживається концепт Християнського світу, але не термін «Європа».

З історичної точки зору щодо організаційних форм собзу найважливіша частина проекту полягає в останніх восьми статтях. Вони пропонують формулу організації людської спільноти та

формулюють умови для подальшого уточнення процедурних статей. Стаття 16 окреслює влаштування універсальної мирної організації, що складається із делегатів, обраних і направлених з виключними повноваженнями від їх урядів. І це мала бути не наднаціональна держава, але інтернаціональна організація, базована на багатосторонньому договорі, укладеному суверенними та рівними державами. Саме 16 стаття стисло, але найбільш промовисто, з точки зору права, презентує природу і структуру цієї нової геніально задуманої правової структури [4, с. 19]. Ця універсальна мирна організація (союз), в тому вигляді, в якому її запропонував король Георг, мала стати окремою юридичною особою з наступними основними органами: асамблеєю делегатів (конгрегацією), радою правителів (консиліум), міжнародним судом (із зазначенням його юрисдикції), а також адміністративним апаратом, який не деталізується, але який на сьогодні був би неодмінно названий секретаріатом. Стаття 16 чітко згадує синдика, фіскального прокуратора, який займався би фінансовим регулюванням організації, скарбника і архіваріуса, а також інших посадовців (офіціалів). Передбачалась наявність власного герба і печатки.

Решта статей деталізує структуру універсальної організації, особливо стосовно її «спільної волі» (процедури голосування) та забезпечення її фінансування (внески для спільних видатків). На тлі все ще суто середньовічних феноменів (християнська республіка, інститути папства та імператорської влади, феодална ієрархія монархічних титулів, нації у сенсі регіональних угруповань за інтересами та ін.) вже помітні обриси нових політичних інституцій для міжнародного співіснування принципово нового характеру. Новаційними елементами його концепту Європи стали: запропонування організації (союзу) як такого, усіх його базових органів (конгрегації, консиліуму, консисторії), принцип рівноправ'я держав під егідою універсального міжнародного закону, принцип мирного врегулювання міжнародних конфліктів, засудження воєн, визнання агресорів поза законом, принцип колективної безпеки тощо [4, с. 20].

Окремий розділ встановлював порядок розподілу голосів у зборах: король Франції разом з усіма французькими князями отримував один голос, другий діставався королям і князям Німеччини, третій венеціанському дожеві і главам італійських міст, четвертий – королю Кастилії і іспанським князям. Розподіл йшов за націями, за аналогією з роботою церковних соборів. В переліку країн не знайшлося місця Англії, замовчувалося і про Польщу з Литвою. Склад Ради, запропонований Подебрадом, не включав також ні Папу Римського, ні імператора. Втім, останній повинен був засідати в Раді як представник німецької сторони, тобто практично нарівні з іншими. Папа ж поставав у проєкті дещо з несподіваного боку: він мав подбати про стягнення десятин з церков і священників «на справу миру», а також про збір коштів з князів і керівників італійських міст на будівництво Союзного флоту. Природно, подібна місія не могла влаштувати главу Католицької Церкви: проєкт був сприйнятий як антипапський.

Отже, об'єднавчий проєкт короля-гусита передбачав створення єдиних інститутів влади, визначав механізми їх функціонування, прийняття рішень на рівній основі більшістю націй. За висловом Ж.Ле Гофа, він створив проєкт конституції для Європи [2], «запропонував найкращий проєкт Європейського союзу, який з такими зусиллями будувався шість століть потому, і найбільш виразне пояснення мети його існування – створення Європи миру» [10, с. 241].

Чеський король доклав чимало зусиль для реалізації свого задуму. Він залучив на свій бік польського короля Володиміра IV. Слов'янські государі зобов'язались допомагати один одному у боротьбі проти турок і вирішувати можливі суперечки у третейському суді. Про підтримку проєкту заявила Венеція. 1463 р. Подебрад уклав дружній договір із герцогством Бранденбурзьким. Одночасно вживались заходи для перемовин із угорським та французькими королями.

У створенні та спробах імплементації проєкту богемського короля значну роль відіграли його радники та дипломати. Одним із них був німець Григорій з Геймбурга, який захищав Іржі у своїх листах і в «Апології». Однак чи не найпомітнішим був внесок Антоніо Маріні з Гренобля (де Граціанополі), котрий став королем у великій нагоді у дипломатичних місіях до Риму, Франції, Польщі та Угорщині. Як зазначає американський історик чеського походження Ф. Дворнік, саме Маріні за пропозицією короля написав політико-економічний трактат, з якого збереглась тільки «найменш цікава» частина. Збереглось ще два описи відряджених до Франції посольств. Один із них – щоденник молодшого члена посольства 1469 р. Ярослава, а другий – складений Шашеком опис посольства на чолі з Левом із Рожміталя до Франції, Іспанії та Португалії в 1465–1467 рр. [9, с. 256.].

Щоденник аташе Ярослава був знайдений в одному з архівів у Богемії. Він містить досить детальний опис подорожі до короля Франції послів на чолі з поміркованим утраквістом Лордом Альбрехтом Косткою із Поступіц та католиком шевальє Антоніо Маріні з Гренобля. Д-р Паласкі зробив ретельну копію і підготував щоденник до видання, проте його рукопис було повернуто із викресленими частинами тексту, із зауваженням, що вони містять зневагу до Римської церкви. Тому

1827 року документ був опублікований з помітними пропусками, а його оригінал зник з архівів і подальша його доля невідома.

При врученні мандатів Альбрехт Костка представляв Богемію, а Лорд Антоніо – Угорщину та Польщу. Лорд Костка зокрема зазначив, що король Богемії «благає та просить короля Франції, як Найхристияннішого з королів, щоб він влаштував парламент і зібрання християнських королів і принців зустрітись особисто або через їх вповноважених осіб зібратись в одному місті і в один і той самий час як призначить король Франції». Що Богемський король хоче цього «на славу Господню та прославляння Християнської віри, і святої римської католицької церкви і священної Християнської імперії» [1, с. 35].

Ці перемовини виявились доволі складними. До прибуття короля обидва, Лорд Альбрехт та Лорд Антоніо, були запрошені до Лорда Канцлера, де відбулась «надзвичайна» розмова. Як зазначає аташе Ярослав, «нікого більше не допустили до кімнати, крім цих двох», але вони з іще одним членом посольства Рупрехтом підслухали під одним із вікон, як ті кричали один на одного і мали «екстраординарний диспут». Зі щоденника очевидно, що особливо гостру дискусію викликав «парламент» або «зібрання» королів та принців [1, с. 41]. Посланцям дорікали, що король Богемії не має права ініціювати нічого подібного, особливо без згоди Папи та християнського імператора, що такі перемовини належить вести Папі з імператором, а королю Богемії не слід втручатись у таку справу. Так само і з огляду на дружні відносини між королем Богемії та Франції не можна не поставити до відома папу. «Багато інших звинувачувальних і неприємних речей» було ще виголошено патріархом, канцлером і одним магістром, про яких «я не міг написати або запам'ятати» [1, с. 41–42].

Цей епізод з численних посольств, що їх організував Іржі Подебрад, найбільш промовисто засвідчував, що європейські монархи ще не були готові укласти домовленості, спрямовані проти духовної влади, і особливо ініційовані королем-утраквістом.

У результаті ідейного протистояння світської та духовної влади обидва інтеграційні проекти XV ст., спрямовані згуртувати європейські держави у боротьбі проти турецької загрози, були провалені. Папа Пій II, декларуючи єдність Європи, доклав значних зусиль, щоб налаштувати світських государів проти об'єднаних планів чеського короля, а вже наступний Папа Павло II оголосив про відлучення Подебрада від церкви, позбавлення його королівського титулу і закликав до хрестового походу проти чехів-єретиків. На чолі походу став колишній зять Подебрада, амбіційний угорський король Матіаш Корвін. За таких складних обставин богемський король змушений був укласти угоду про передачу чеської корони польським Ягеллонам.

Ідейні змагання чеського короля-реформатора з папами засвідчили про змістове переавантаження концепту Європи: ідея теократичної спільноти поступилась світським (кон)федеративним практикам національних держав, а універсальна християнська спорідненість почала витіснятись множинами різнорідних ідентичностей.

Джерела та література:

1. Diary of an Embassy from King George of Bohemia to King Louis XI of France in the Year of Grace 1464. From a contemporary manuscript, literally translated from the original Slavonic by A.H. Wratislaw, M.A. – London : Covent Garden, 1971. – 96 p.
2. Le Goff: Europa no es vieja, es antigua: una buena baza para construir el futuro // El Periodico. – 06.06.2004.
3. Reject Aeneas, Accept Pius. Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini (Pope Pius II) – Washington : The Catholic University of America Press, 2006. – 435 p.
4. Vaněček V. The charter for the universal piece organization from the year 1462–1464 // The Universal Peace Organization of King George of Bohemia a fifteenth Century Plan for World Peace 1462 / 1464. – Prague : Publishing House of the Czechoslovak Academy of Sciences 1964. – P. 17–21.
5. Борко Ю.А. От европейской идеи – к единой Европе / Ю.А. Борко. – М. : Издательский Дом «Деловая литература», 2003. – 464 с.
6. Браницкий А.Г. Процесс объединения Европы: поиск универсальной парадигмы идентичности. – Автореф... докт. ист. наук. – Нижний Новгород, 2006. – 52 с.
7. Браницкий А. Европа. История объединения континента [Электронный ресурс] / Андрей Браницкий. – Режим доступа: <https://www.proza.ru/2014/01/13/1661> – Дата звернення: 03.04.2017.
8. Гергей Е. История папства. (Пер. с венгр.) / Е. Гергей. – М. : Республика, 1996. – 463 с.
9. Дворник Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Френсіс Дворник / Пер. з англ. – К. : Дух і літера, 2000. – 528 с.
10. Ле Гоф Ж. Рождение Европы / Жак Ле Гоф. – СПб. : Александрия, 2008. – 400 с.

11. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу: моногр. / під ред. І.В. Яковюка. – К. : Ред. журн. «Право України» ; X. : Право, 2013. – 208 с.
12. Лозинский С.Г. История папства. – М. : Политиздат, 1986. – 382 с.
13. Подебрад І. Трактат про встановлення миру у світі християнському / Пер. Л.В. Валентій, А.С. Крилової; Передм, вступ. ст. М.К. Кеди. – Чернігів : Десна-Поліграф, 2016. – 32 с.
14. Ржевська В.С. Основні риси проекту колективної безпеки І. Подебрада // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 95 (Частина I), 2011. – С. 116–117.

Марина Кеда

ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОТИВОСТОЯНИЯ XV ст.

Статья содержит анализ наиболее распространенных в XV в. стратегий объединения Европы, в основу которых была положена идея борьбы против турецкой угрозы. Особое внимание уделяется деятельности Иржи Подебрада и Энеа Сильвио Пикколомини по реализации их интеграционных проектов. Установлено, что именно в это время происходит институциональная перезагрузка концепта Европы: средневековая христианская моно-идентичность уступает место светскому началу в интеграционных соревнованиях и вытесняется множественностью разнородных идентичностей.

Ключевые слова: европейская интеграция, Пий II (Энеа Сильвио Пикколомини), Иржи Подебрад, концепт Европы.

Marina Keda

EUROINTEGRATIONAL COMPETITIONS IN THE XVth CENTURY

The paper contains the analysis of the most often-European unification strategies of the XVth century, which was based on the idea of fighting against the Turkish threat. Special attention is paid to activities of George Podebrad and Enea Silvio Piccolomini for the implementation of their integrational projects. It is stated that this period restarted institutional content of the concept of Europe: Medieval Christian mono-identity in the integrational practices was replaced with multiplicity of diversitive identities.

Keywords: European integration, Pius II (Enea Silvio Piccolomini), George Podebrad, the concept of Europe.

УДК 336.22:316.42

Kyle P. Cold

TAXATION AND THE GROWTH OF MANKIND

Основним аспектом людського співробітництва є можливість для людей зібрати свої зусилля в єдине ціле для того, щоб розсіяти і / або вкладати ресурси в загальний добробут всієї планети. Цей короткий дискурс розглядає витоки людського співробітництва в їх філософському аспекті, їх виклики та способи подолання, а також договори спільних дій соціальної системи для забезпечення її нормального функціонування.

Ключові слова: податки, розвиток людського потенціалу, економіка.

The core aspect of human cooperation is the ability for people to gather their effort to a single entity in order for that entity to disperse and/or invest the resource into the common welfare of the entire assembly. This short discourse examines the beginnings of human cooperation, the philosophy surrounding their decisions and the social contract incumbent to the system for it to function properly.

Key words: taxes, human development, economics

Taxes, beguiled behemoths, unadorned and unappreciated they are the people's selected betrothal and for most are scorned as unappealing and a front to basic liberty – these systems of human monetary collectivization however are the corner stone for humanity's rise from the state of nature to the vast and complex empires of the modern era. Multifarious through design and reflective through their workings of the societies that created them, the essence of tax implicit or direct remains at the heart of human cooperation and the ability for the collective human assemblies to gather, share and through this agreement live in progressive prosperity.